

OCENY I OMÓWIENIA

***Unia Europejska jako współczesny aktor stosunków międzynarodowych*, red. Jacek Knopek, Toruń 2009, Wydawnictwo „Dom Organizatora”, ss. 498.**

Unia Europejska jako międzynarodowa organizacja polityczna i gospodarcza jest poddana rozległym badaniom naukowym. W dobie globalizacji stawia się pytania dotyczące wizji rozwoju życia politycznego i społeczno-gospodarczego w nowo tworzącej się rzeczywistości. W praktyce zwraca się uwagę na ujawniające się możliwości i bariery rozwoju adaptacji społeczeństwa do nowych sytuacji życiowych i zawodowych. Przywiązuje się dużą wagę do zapobiegania i przeciwdziałania ujawniającym się konfliktom i patologiom przemian. Na uwagę zasługują badania naukowe przedstawiające Unię Europejską jako współczesnego aktora stosunków międzynarodowych o czym traktuje recenzowana książka.

Unia Europejska jako współczesny aktor stosunków międzynarodowych w czterech blokach tematycznych prezentuje badane zagadnienia: część I – *Istota aktywności w środowisku ponadnarodowym*, część II – *Dylematy w zakresie aktywności na arenie międzynarodowej*, część III – *Formy aktywności na Wschodzie i Bałkanach*, część IV – *Przejawy aktywności w innych regionach świata*. W lekturę wprowadza Jacek Knopek, a prezentację kluczowych zagadnień poprzedza refleksja dyrektora Fundacji Konrada Adenauera w Polsce Stephana Raabe. We wprowadzeniu redaktor stwierdza: „Unia Europejska wywiera wpływ na relacje ponadnarodowe stając się sprawcą, kreatorem i koordynatorem stosunków międzynarodowych. Inicjator zauważa, że mimo ich dynamiki mają charakter nietrwały, przypadkowy i nieformalny, co znacznie utrudnia przewidywanie ich ewolucji, a uzasadnia podjęcie badań” (s. 16). Stephan Raabe w artykule *Pięć lat Polski w Unii Europejskiej*, stwierdza że wstąpienie Polski do struktur europejskich może okazać się balsamem łagodzącym obciążenia historyczne i konflikty międzysąsiedzkie. Być może okaże się przyczynkiem do ich zażegnania i wzajemnego pojednania na wzór Niemiec i Francji (s. 20).

W części pierwszej, opisując istotę aktywności ponadnarodowej, zamieszczono sześć studiów: 1) Janusza Ruszkowskiego, *Poziom ponadnarodowy w systemie politycznym Unii Europejskiej*; 2) Tomasza Butkiewicza, *Rozważania o Europie: w poszukiwaniu wspólnej integracji i politycznej tożsamości*; 3) Małgorzaty Myśliwiec, *Wolny Sojusz Europejski – ku redefinicji relacji centrum–peryferia*; 4) Michała Polaka, *Kontrowersje wokół procesu reformowania Unii Europejskiej na przykładzie postanowień Traktatu Lizbońskiego*; 5) Pawła Malendowicza, *Anty-systemowe ruchy polityczne w synkretycznym sprzeciwie wobec integracji europejskiej*; 6) Radosława Potorskiego, *Wpływ orzeczeń Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości na system polityczny Polski jako kraju członkowskiego Unii Europejskiej*. Powyższe studia dostarczają starannie usystematyzowanej wiedzy faktograficznej i eksplanacyjnej. Teoretyczna perspektywa badawcza wskazuje na (Multi-level governance) wielopoziomowe, a w sensie węższym (supranational governance) ponadnarodowe zarządzanie Unii Europejskiej (s. 27–28). Wskazując zarządzanie w Unii Europejskiej podnosi się zjawisko delegowania funkcji państw narodowych na poziom ponadnarodowy. W tym rozumieniu wymienia się instytucje ponadnarodowe, państwa, regiony. Dla zachowania symetrii odwołując się do przeszłości w zakresie integracji, szerszej perspektywie poznawczej poddano problem zbliżenia polsko-niemieckiego (umowa pomiędzy W. Brandtem i J. Cyrankiewiczem). Zwracając uwagę na siłę stereotypów, jak gehenna Polaków w czasie II wojny światowej czy roszczenia Niemców doświadczonych tzw. wypędzeniem (s. 61). Zajmując się istotą redefinicji relacji centrum–peryferia szuka się odpowiedzi w jakim

kierunku będą przebiegać zmiany prowadzące do redefinicji relacji centrum–peryferia na poziomie europejskim, państwowym, regionalnym. Zwraca się uwagę, że Wolny Sojusz Europejski stał się federacją partii politycznych (26.03.2004 r. przekształcił się w europejską partię polityczną s. 73). Zakłada się, że w przyszłości zostanie wzmocniona pozycja szczebla wspólnotowego, regionalnego i samorządowego, osłabnie zatem pozycja szczebla narodowego. W procesie reformowania Unii Europejskiej zauważa się obawy wielu państw przed przekazywaniem uprawnień na szczebel unijny (utrata suwerenności) co było efektem odrzucenia przez Francję i Holandię traktatu konstytucyjnego (zwanego lizbońskim s. 97). Opracowanie zawiera najważniejsze postanowienia, opinie o nim oraz charakterystykę ratyfikacji. Zwraca się uwagę na skuteczność postanowień traktatowych, która będzie zależała w znacznej mierze od przywódców państw i ich obywateli. Prezentując rozbieżności polityczne wobec integracji europejskiej wskazuje się na działania radykalnej lewicy, ruchów anarchistycznych, ruchów narodowych i słowianofilskich przeciw ekspansji cywilizacji zachodniej. W uzasadnieniu podaje się skrupulatnie zbadaną wiedzę o zjawiskach i procesach aktywności antyunijnej, najczęściej argumentując ją zagrożeniem suwerenności państwa i tożsamości narodowej. Krytykę integracji europejskiej podjęły wymienione ruchy w imię interesów klasy robotniczej, dla absolutnej wolności całej ludzkości oraz zachowania bytu narodowego. Te przeciwstawne ideowo ruchy połączyła wspólna idea kontestacji Unii Europejskiej (s. 112). Orzeczenia Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości ukazują rozbieżności w postrzeganiu systemu politycznego Polski przed i po wstąpieniu do struktur unijnych. Tradycyjna definicja państwa zakładała spójność trzech elementów: narodu, władzy terytorium (s. 113). Zauważa się niezależność od podmiotów trzecich. Rozwój stosunków międzynarodowych spowodował coraz częstsze dopuszczanie czynników zewnętrznych na własne systemy polityczne. Dostrzega się coraz większy wpływ Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości regulującego życie polityczne państw członkowskich zwłaszcza przy sprawowaniu kontroli nad przestrzeganiem prawa wspólnotowego przez państwa członkowskie. Podkreśla się rozstrzygnięcia Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości, z którego rekonstruowane są normy prawne obowiązujące w Polsce (s. 127).

Część druga książki zawiera prezentację siedmiu studiów: 1) Jacka Knopka, *Kompromis jako istota aktywności Unii Europejskiej na arenie międzynarodowej*; 2) Marcina Czyżniewskiego, *Priorytety czeskiego przewodnictwa w Unii Europejskiej*; 3) Beaty Przybylskiej-Maszner, *Operacje w obszarze Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony – dylematy dotyczące efektywności*; 4) Macieja Preusa, *Wybrane problemy kształtowania środowiska bezpieczeństwa Unii Europejskiej*; 5) Mariana Kopczewskiego, *KBWE/OBWE w Europejskim Systemie Bezpieczeństwa (system instytucjonalno-prawny)*; 6) Michała Luszczuka, *Operacje militarne Unii Europejskiej – szanse i pułapki*; 7) Andrzeja Wojtaszaka, *Radykalne ruchy społeczne a problem bezpieczeństwa w Unii Europejskiej*. Studium *Kompromis jako istota aktywności na arenie międzynarodowej* zawiera cenne informacje historyczne tłumaczące kształtowanie kompromisu europejskiego. Podnosi się znaczenie potencjału militarnego nieraz utrudniającego prowadzenie polityki globalnej. Podmiot nieposiadający sił szybkiego reagowania, jakimi dysponują mocarstwa polityczno-wojskowe czasem potrafi stosunkowo szybko i skutecznie realizować swe interesy. Dopóki liczącym arsenałem dysponują Stany Zjednoczone posiadające swe interesy na całym świecie to model prowadzonej polityki Unii Europejskiej oparty na kompromisie jest realny i zasadny (s. 143). Prezentacja czeskiego przewodnictwa w Unii Europejskiej charakteryzuje idea obrony interesów całej Unii oraz dostrzeganie problemów Europy. Zaleca się ciągłą potrzebę dyskusji, konsultacji ze środowiskami wspólnotowymi w przezwyciężaniu barier ujawnianych w nowym ładzie politycznym (s. 160–161). Rekapitułując należy dostrzec, że Czesi odwoływali się do dorobku i planów wcześniejszych prezydencji rezygnując z własnych projektów. Analizując obszar europejskiej polityki bezpieczeństwa i obrony wskazuje się na misje. Istotny aspekt poznania stanowi prezentacja perspektyw rozwoju operacji w obszarze Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony (s. 188–189). Ukazuje się aktywność Unii na arenie międ-

dzynarodowej jako aktora globalnego. Badając środowisko bezpieczeństwa słusznie zaleca się nie koncentrowanie na rozwiązaniach dzisiejszych, lecz wybieganie myślą naprzód, dociekając czy i jak możliwe będzie wówczas kształtowanie środowiska bezpieczeństwa zgodnie z interesem Unii, w jakim otoczeniu przyjdzie Wspólnocie funkcjonować, z jakimi wyzwaniami się mierzyć (s. 203). Najpilniejszą potrzebą w zakresie działań bieżących jest wzmacnianie potęgi politycznej Unii. W artykule podjęto próbę odpowiedzi na pytanie jaki jest zakres i jakość kształtowania środowiska bezpieczeństwa przez Unię Europejską, które elementy środowiska bezpieczeństwa Unia kształtuje, a których nie kształtuje, by ostatecznie stwierdzić jakie problemy pojawiają się w tym zakresie. Zauważa się powiązanie potęgi politycznej Unii Europejskiej z postrzeganiem jej jedności, jednorodności, zdolności do sprawnego podejmowania decyzji i działań w imieniu całości (s. 189). Zauważa się, że mimo licznych deklaracji i inicjatyw Bruksela nie prowadzi też spójnej konsekwentnej i nakierowanej na osiągnięcie określonych celów polityki wschodniej. Opracowanie europejskiego bezpieczeństwa w kontekście instytucjonalno-prawnym odpowiada na pytania, ale jednocześnie zadaje następne: czy jednocząca się Europa zapanuje nad żywiołami ksenofobii i nacjonalizmu?, w jakim stopniu OBWE oddziałują na formowanie systemu bezpieczeństwa europejskiego? OBWE przyczyniła się do opracowania wizji wszechstronnego i kooperatywnego systemu bezpieczeństwa niepodzielnej Europy i wniosła liczący wkład w wypracowanie jego funkcjonalnych zasad oraz w określenie wartości mających decydujące dla niego znaczenie. OBWE była i jest niezwykle cennym komponentem przyszłego systemu bezpieczeństwa (s. 221). Zweryfikowanej wiedzy dostarcza prezentacja operacji militarnych Unii Europejskiej, które głównie miały charakter stabilizacyjny i wspierający. Fakt podjęcia powyższego wyzwania stanowi postrzeganie Unii Europejskiej jako ważnego i znaczącego aktora w dziedzinie bezpieczeństwa w skali globalnej. Operacje militarne Unii Europejskiej stanowią funkcję pochodną jej roli jako stabilizatora pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego (s. 238). Prezentując radykalne ruchy społeczne, a problem bezpieczeństwa w Unii Europejskiej zwraca się uwagę na skrajne formy ruchów radykalnych przyjmujące cechy ekstremalne, burzące obowiązujące normy społeczne i tworzące zagrożenie dla istniejącego ładu społecznego, ustroju politycznego (s. 239). Musimy mieć nadzieję, że współczesne spojrzenie ekstremistów na przemiany zachodzące w świecie, nie będzie kojarzyło się z chęcią zamachu na władzę i przejścia kontroli nad kierunkami globalizacji (s. 250).

Część trzecia książki zawiera siedem prac: 1) Artura Staszczyka, *Rola Parlamentu w procesie kształtowania wymiaru wschodniego Europejskiej Polityki Sąsiedztwa*; 2) Małgorzaty Sikory-Gacy, *Unia Europejska–Rosja. Dylematy moldawskiej polityki*; 3) Michała M. Kosmana, *Unia Europejska wobec konfliktu rosyjsko-gruzińskiego w 2008 roku*; 4) Mirasa Daulenova, *Wybrane problemy prawne stosunków zewnętrznych Unii Europejskiej z państwami Azji Środkowej*; 5) Tomasza Grobli, *Unia Europejska a Chiny – ewolucja w relacjach na arenie międzynarodowej czy pasywne partnerstwo?*; 6) Dariusza Wybranowskiego, *Unia Europejska i jej instytucje jako narzędzia wspierania procesu demokratyzacji w wybranych krajach Bałkanów Zachodnich*; 7) Krzysztofa Koźbiała, *Unia Europejska jako czynnik stabilizacyjny na Bałkanach. Stan obecny i wyzwania na przyszłość*. Oceniając rolę Parlamentu Europejskiego w kształtowaniu polityki Unii Europejskiej wobec wschodnioeuropejskich krajów partnerskich można przyjąć założenie, że organ ten jest pełnoprawnym podmiotem odpowiadającym za kształt wspólnotowego porządku prawnego, jednak w odniesieniu do Polityki Sąsiedztwa ma rolę opiniotwórczą i konsultacyjną. Pozwala mu to wpływać na decyzje Rady UE, która w odniesieniu do polityki wschodniej uwzględnia wiele jego postulatów (s. 271). Moldawską politykę paraliżuje zapaść ekonomiczna, destabilizacja polityczna, rosyjskie sankcje ekonomiczne, zaś droga w kierunku Rosji hamuje rozwój demokracji. Kolejnym dylematem jest nieudolność elit politycznych (s. 285). Unia Europejska na kilka miesięcy po konflikcie wykazywała aktywność dyplomatyczną, potwierdzając niepodzielność terytorialną Gruzji i jej udział w Partnerstwie Wschodnim. Unia okazała się animatorem działań na rzecz rozejmu, w regionie konfliktu dopro-

wadzając do wygaszenia najostrejszej fazy konfliktu pomiędzy 7 a 12 sierpnia. Problemy prawne stosunków zewnętrznych Unii Europejskiej z państwami Azji Środkowej są głównie związane z PCA. Doświadczenia współpracy Unii Europejskiej z państwami Azji Środkowej wskazują na brak jedności stron w stosunku do dalszej liberalizacji handlu w ramach PCA. Wskazuje się, że Kazachstan zaproponował Komisji Europejskiej zawarcie umowy o zaawansowanym partnerstwie (s. 319). Stosunki pomiędzy Pekinem a Brukselą stanowią obecnie o niewystarczającym tempie zmian we wzajemnych relacjach tak gospodarczych, jak i politycznych. Nadzieję pokłada się w szczycie Unia Europejska-Chiny. Bałkany zachodnie to region odległy demokracji. Bruksela jednak obserwuje i śledzi co się tam dzieje. Poza przyjęciem w najbliższej przyszłości do UE Chorwacji z uwagi na bardzo złożony proces demokratyzacji krajów postjugosłowiańskich należy spodziewać się przerwy w rozszerzaniu struktur europejskich. „Przyszłość Bałkanów Zachodnich leży w Unii Europejskiej” (s. 382). Starannie opracowane studia w części siódmej dostarczają wiedzy analitycznej i zawierają usystematyzowaną wiedzę faktyczną.

Część czwarta zawiera sześć opracowań, tj.: 1) Marka Rewizorskiego, *Członkostwo, przesłanki polityki oraz cele Unii Europejskiej wobec WTO*; 2) Karoliny Gawron, *CEFTA jako organizacja ułatwiająca integrację z Unią Europejską*; 3) Marii Ewy Szatlach, *Ewolucja programów pomocowych Unii Europejskiej dla krajów rozwijających się*; 4) Joanny Modrzyńskiej, *Stan i perspektywy wykorzystania X edycji Europejskiego Funduszu Rozwoju jako instrumentu istotnego dla rozwoju państw Afryki, Karaibów i Pacyfiku*; 5) Andrzeja Wojtaszaka i Eweliny Ziomek, *Koncepcja Śródziemnomorza Unii Europejskiej a państwa Maghrebu*; 6) Michała Drgasa, *Negocjacje akcesyjne Polski z Unią Europejską w obszarze polityki regionalnej i koordynacji instrumentów strukturalnych*. Wszystkie teksty charakteryzuje staranność, osadzenie w materiałach źródłowych i literaturze przedmiotu. Unia Europejska w WTO stara się osiągnąć określone cele dąży do liberalizacji handlu usługami, wprowadzenia ułatwień w handlu, a także usprawnia funkcjonowanie Światowej Organizacji Handlu jako instytucji (s. 401–402). CEFTA ma na celu stworzenie na obszarze krajów Bałkanów Zachodnich strefy wolnego handlu do 31.12.2010 r. oraz przybliżenie ich do uzyskania członkostwa w Unii Europejskiej. Zwraca się uwagę, że rozwój „małej integracji” uwarunkowany jest nie tylko przez korzyści ekonomiczne, lecz przede wszystkim przez wolę polityczną (s. 424). Pomoc dla krajów rozwijających się pozostaje jedną z najważniejszych idei naszych czasów. Porozumienia Wspólnot Europejskich z krajami Azji, Karaibów i Pacyfiku (AKP) są najstarszą formą polityki rozwojowej. Wskazuje się zalecenia Komitetu Pomocy Rozwojowej (DAC) tj. zwiększenie polityki spójności z krajami najbardziej ubogimi i wzmocnienie wewnętrznej koordynacji działań państw członkowskich oraz bardziej koherentnych ram dla dialogu politycznego pomiędzy państwami członkowskimi Unii i przedstawicielami krajów otrzymujących bądź ubiegających się o pomoc (s. 442). Zauważa się, że X edycja Europejskiego Funduszu Rozwoju ze względu na nowoczesne zapisy stanowi idealny instrument na miarę XXI wieku. Pomoc ta jest kompleksowa i pozwala na skuteczną mobilizację państw AKP (s. 461). Jest kluczem dla zapewnienia lepszego jutra milionom mieszkańców krajów Afryki, Karaibów i Pacyfiku. Wskazuje się na wyzwania współczesnego świata, zwłaszcza kwestia bezpieczeństwa sprawiają, że obszary peryferyjne, nie związane bezpośrednio z centrum, mogą w znaczący sposób wpłynąć na aspekty gospodarcze i militarne w określonych obszarach świata. Dostrzega się, że przyszłość współpracy z Regionem Śródziemnomorza, w tym również subregionem Maghrebu jest trudna do przewidzenia i w dużym stopniu zależy od ewolucji samej Unii Europejskiej. Wskazuje się, że w wyniku pozytywnego zakończenia negocjacji Polska oprócz członkostwa w UE, zyskała możliwość czerpania korzyści z napływu europejskiej pomocy w ramach polityki regionalnej, która mogła odtąd zostać przeznaczona na dofinansowanie i rozwój dotychczas zaniedbywanych obszarów, jak infrastruktura transportowa i ochrona środowiska oraz kwestie społeczne (s. 497). Wskazuje się na raporty Komisji dotyczące monitorowania i kontroli, niezbędnych do zapewnienia należytego i skutecznego wy-

korzystania pomocy z funduszy strukturalnych. Zaznacza się, że reformy w obrębie struktur i mechanizmów w tym obszarze są nieustanne, a Komisja swoje uwagi zgłasza do wszystkich państw członkowskich (s. 498).

Książka zawiera udaną próbę komplementarnej analizy Unii Europejskiej jako współczesnego aktora stosunków międzynarodowych. Opracowania prezentują rzeczywistość instytucjonalną i polityczno-prawną. Wiele do zrobienia pozostaje w zakresie opracowań badawczych w kwestiach: życia kulturalnego, postaw, zachowań, aspiracji obywatelskich, wartości i kultury politycznej. Prezentowana książka w istotnej mierze poszerza wiedzę o roli Unii Europejskiej na arenie międzynarodowej. Wskazuje się na Unię jako znaczący podmiot w generowaniu ładu międzynarodowego. Dostrzega się Unię Europejską w procesie globalizacyjnym, w którym główną siłą napędową stanowi postęp naukowo-techniczny oraz promowane zasady liberalnej gospodarki rynkowej. Zaprezentowane w książce studia dowodzą, że UE w coraz większym stopniu wywiera wpływ na relacje ponadnarodowe, stając się jednocześnie kreatorem, koordynatorem oraz sprawcą stosunków międzynarodowych. Jej istota, potencjał oraz zaangażowanie w sprawy polityczne, gospodarcze i społeczne powoduje, że instytucja ta jest wiodącym aktorem środowiska międzynarodowego. Jest to praca rzetelna, oryginalna i dobrze udokumentowana materiałami źródłowymi. Zawarte w niej sądy nie są formułowane arbitralnie, a redaktor jest otwarty na argumenty badaczy. Książka może być wykorzystana w szkołach i na uczelniach, a także stanowi oryginalną lekturę dla wszystkich zainteresowanych tematyką europeistyki i stosunków międzynarodowych.

MAREK MOLIŃSKI

Piła

Pakiet klimatyczno-energetyczny. Analityczna ocena propozycji Komisji Europejskiej, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Departament Polityki Integracyjnej, Warszawa 2008, ss. 553.

Problematyka zarówno bezpieczeństwa energetycznego, w tym możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii, jak i redukcji emisji gazów cieplarnianych, stanowi jeden z kluczowych elementów politycznej agendy w ramach Unii Europejskiej. Jej znaczenie potwierdza m.in. przyjęcie przez Komisję Europejską w styczniu 2008 roku pakietu klimatyczno-energetycznego, w którym znalazły się propozycje ustanowienia instrumentów służących realizacji celów przyjętych przez Radę Europejską w marcu 2007 roku. Ich osiągnięcie miało, w zamierzeniu, stać się motorem postępu w negocjacjach dotyczących globalnego porozumienia w sprawie ograniczenia emisji po roku 2012.

Omawiana publikacja stanowi ocenę propozycji Komisji Europejskiej. Bez niej, a przede wszystkim bez wnikliwego rozpatrzenia postulatów zgłaszanych w trakcie rozmów, jak to zostało podkreślone w *Słowie wstępnym*, nie byłby możliwy aktywny, zwięźziony sukcesem udział polskiego rządu w tych negocjacjach. Urząd Komitetu Integracji Europejskiej zdecydował o konieczności zaangażowania ekspertów zewnętrznych, których zadaniem było wspieranie administracji przez przygotowywanie opracowań analitycznych dotyczących poszczególnych elementów pakietu klimatyczno-energetycznego.

Pierwszym zagadnieniem przedstawionym w publikacji jest wybór właściwej podstawy prawnej aktów wspólnotowego prawa wtórnego, przy czym C. Mik w sposób szczególnie uwzględnia projekty aktów należących do pakietu klimatyczno-energetycznego. Celem analizy jest w tym przypadku m.in. dokonanie oceny zaproponowanej przez Komisję Europejską podstawy prawnej w projektach legislacyjnych wchodzących w skład pakietu klimatyczno-energe-